

Obszar Metropolitalny
Gdańsk Gdynia Sopot

Ewaluacja standardu minimum OzN

Standard
minimum

na rzecz osób
z niepełnosprawnościami
i otoczenia

Wstęp	3
Standard Minimum OzN	4-7
Ewaluacja Standardu Minimum OzN	8-11
Ewaluacja 7 obszarów Standardu OzN	12-18
• Świadomość społeczna	12
• Edukacja	13
• Opieka medyczna i rehabilitacja	14
• Niezależne życie	15
• Dostępność i mobilność	16
• Czas wolny i kultura	17
• Praca	18
Bariery i trudności we wdrażaniu Standardu Minimum OzN	19-21
Rekomendacje	22-31
• Rekomendacje dot. aktualizacji Standardu OzN	22-24
• Rekomendacje dla OMGGS	25-31
• Dobre praktyki	32

WSTĘP

W teorii wszystko wygląda ładnie.

Mamy ustawę o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Mamy wytyczne, wskaźniki, listy kontrolne, programy dofinansowań, szkolenia, dobre praktyki z zagranicy i nawet kilka naprawdę udanych polskich przykładów.

A jednak w bardzo wielu urzędach wciąż powtarza się ten sam refren: „U nas to się nie da”, „Nie mamy na to ludzi”, „Nikt tego serio nie sprawdza”, „I tak robimy więcej, niż musimy”, „Najpierw trzeba zrobić porządny plan na 10 lat, a potem się zobaczy...”

Ten e-book nie powstał po to, żeby kolejny raz powtarzać, że dostępność jest ważna.

To już wszyscy wiedzą - przynajmniej deklaratoryjnie. Powstał po to, żeby przejść na drugą stronę lustra i uczciwie zobaczyć:

- Co naprawdę blokuje wdrażanie Standardu Minimum w metropolitalnych gminach i powiatach?
- Które rozwiązania faktycznie działają - nawet przy małych budżetach i szczątkowej obsadzie?
- Które bariery powtarzają się w niemal każdym samorządzie - niezależnie od wielkości, zamożności i barw politycznych władzy?

I najważniejsze: co realnie da się zrobić w najbliższym czasie, żeby mieszkańcy z niepełnosprawnościami i osoby starsze odczuli różnicę - a nie tylko przeczytali o niej w kolejnym planie działań?

Tekst, który trzymasz w rękach, jest próbą wyciągnięcia esencji z bardzo dużego materiału badawczego:

- ankiety z 44 jednostek samorządu terytorialnego,
- pogłębione wywiady fokusowe w 30 z nich,
- rozmowy z urzędnikami, koordynatorami dostępności, radnymi i osobami z niepełnosprawnościami.

Nie znajdziesz tu kolejnej pięknej teorii ani listy „1001 rzeczy, które trzeba zrobić”. Znajdziesz za to dość brutalnie szczere podsumowanie tego, gdzie naprawdę jesteśmy i co z tego da się ruszyć w najbliższym czasie bez cudów finansowych i kadrowych.

Bo dostępność nie zaczyna się od wielkich inwestycji. Zaczyna się od decyzji, żeby przestać udawać, że problem nie istnieje - albo że wystarczy ładny raport.

Zaczynamy!

STANDARD MINIMUM NA RZECZ OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI I OTOCZENIA

Pierwsza taka metropolia w Polsce

Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot (OMGGS) to jedyna metropolia w kraju, która wprowadziła systemowy zestaw zasad i działań specjalnie dla osób z niepełnosprawnościami oraz ich rodzin i opiekunów. Nazywa się to Standard Minimum na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami i Otoczenia.

To nie jest tylko deklaracja. To konkretne 30 zadań, które samorzędy metropolii (miasta, gminy i powiaty) zobowiązały się wdrożyć. Powstał w 2021 roku i jest pierwszym etapem budowy pełnej Metropolitalnej Strategii na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami.

Dlaczego powstał?

Według GUS w województwie pomorskim w co czwartej rodzinie mieszka osoba z niepełnosprawnością. To oznacza, że co czwarta rodzina spotyka się z wykluczeniem – nie tylko sama osoba z niepełnosprawnością, ale też jej opiekunowie, rodzeństwo, partnerzy. Wykluczenie dotyczy pracy, edukacji, zdrowia, życia towarzyskiego, finansów i codziennych spraw. Standard ma to zmieniać – krok po kroku, w sposób zorganizowany i mierzalny.

Co to oznacza w praktyce?

Każda gmina i powiat w metropolii ma wyznaczone osoby odpowiedzialne za realizację standardu. Samorzędy raportują postępy, wymieniają się doświadczeniami i wspólnie się szkolą. W 2025 roku trwała ewaluacja – sprawdzamy, co udało się najlepiej, co trzeba poprawić, by przejść do jeszcze wyższego poziomu.

**Standard
minimum**

na rzecz osób
z niepełnosprawnościami
i otoczenia

Poznaj dokument:

Zeskanuj kod QR lub kliknij [tutaj](#).

STANDARD MINIMUM NA RZECZ OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI I OTOCZENIA

Na czym się opiera?

Standard ma 3 filary, 5 zasad i 30 konkretnych działań.

Główne obszary to:

1. Zwiększenie świadomości

- kampanie, podręczniki savoir-vivre dla urzędników, ankiety satysfakcji

2. Edukacja

- szkolenia urzędników, edukacja antydyskryminacyjna w szkołach, monitoring absolwentów z niepełnosprawnością

3. Opieka medyczna i rehabilitacja

- metropolitalna baza gabinetów dostępnych dla OzN, szkolenia personelu medycznego, tłumacz migowy online

4. Niezależne życie

- asystentura, opieka wytchnieniowa, punkty porad prawnych, inwentaryzacja mieszkań

5. Dostępność i mobilność

- transport, uniwersalne projektowanie, informacje na stronach samorządów

6. Czas wolny

- dostępne imprezy, punkty w budżecie obywatelskim, katalog dostępnego wypoczynku, place zabaw dla wszystkich dzieci

7. Praca

- doradztwo zawodowe, innowacyjne formy zatrudnienia (dzielenie etatu, praca zdalna), szkolenia urzędów pracy, walka z wykluczeniem cyfrowym

STANDARD MINIMUM NA RZECZ OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI I OTOCZENIA

Kto go stworzył?

Dokument wypracowało ponad 80 ekspertów i praktyków: osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie, przedstawiciele samorządów, lekarze, rehabilitanci, nauczyciele, pracownicy poradni psychologiczno-pedagogicznych, aktywiści i organizacje pozarządowe. Dzięki temu Standard jest bardzo praktyczny i odpowiada na realne potrzeby.

Dlaczego to ważne dla Ciebie?

Jeśli mieszkasz w metropolii OMGGS, ten Standard wpływa na Twoje miasto/gminę – na urzędy, szkoły, przychodnie, autobusy, place zabaw, wydarzenia kulturalne i oferty pracy. To szansa, by życie z niepełnosprawnością lub z osobą z niepełnosprawnością stało się łatwiejsze i bardziej godne – nie tylko na papierze, ale naprawdę.

Pamiętaj!

- w woj. pomorskim (wg danych GUS) W CO CZWARTEJ rodzinie żyje osoba z niepełnosprawnością
- PODWÓJNE wykluczenie - osób z niepełnosprawnościami i opiekunów z życia zawodowego, społecznego, towarzyskiego, finansowego, zdrowotnego
- SPRAWNOŚĆ nie jest nam dana RAZ na zawsze

EWALUACJA STANDARDU MINIMUM NA RZECZ OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI I OTOCZENIA

Przygotował i przeprowadził dr Bartek Lis

Wspierająca diagnoza po trzech latach

Po trzech latach wdrażania Standard Minimum na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami i Otoczenia (wprowadzony w 2021 r.) Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot wszedł w fazę wspierającej ewaluacji. To nie kontrola ani audyt – to narzędzie diagnostyczne, które pomaga samorządom sprawdzić, co działa dobrze, gdzie pojawiają się przeszkody i czego brakuje, by iść dalej.

Ewaluacja miała charakter pozytywny i wspierający

Badanie pozwoliło zidentyfikować miejsca, w których mogły pojawić się błędy w założeniach lub zabrakło odpowiednich narzędzi. Dzięki temu można ustalić, czy szkolenia, jasność zapisów, budowanie sieci współpracy oraz konsultacje wymagają dodatkowego wsparcia – wszystko po to, aby samorzady mogły działać jeszcze skuteczniej i sprawniej realizować założone cele.

Badanie podzielone na dwa etapy

1. Ankiety

– wypełnione przez 44 jednostki (gminy, powiaty, instytucje).

2. Pogłębione dyskusje

– spotkania z przedstawicielami samorządów (lipiec–wrzesień 2025).

Spotkania rozpoczęły się w lipcu 2025 r. w gdańskim Centrum Dolna Brama, gdzie spotkali się przedstawiciele Gdańska, Gdyni i Sopotu. W kolejnych siedmiu spotkaniach wzięli udział przedstawiciele kolejnych powiatów i gmin metropolii z powiatów wejherowskiego, puckiego, kartuskiego, nowodworskiego, tczewskiego, starogardzkiego, kościerskiego, sztumskiego, malborskiego, lęborskiego i gdańskiego.

Po zakończeniu wszystkich spotkań i zebraniu danych z ankiet oraz dyskusji powstał kompleksowy raport, który właśnie czytasz.

STANDARD MINIMUM - KONTEKST

- Standard Minimum na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami i Otoczenia.
- Badanie zostało przeprowadzone w celu sprawdzenia, na ile Standard Minimum funkcjonuje w praktyce samorządowej – nie tylko na poziomie deklaracji, ale realnych działań, procedur i rozwiązań. Dokument syntetyzuje najważniejsze ustalenia z raportów tak, aby mogły być wykorzystane w bieżącej pracy urzędów i przy podejmowaniu decyzji zarządczych.

CEL DOKUMENTU

- Dokument został przygotowany z myślą o urzędnikach, kadrze kierowniczej JST oraz decydentach samorządowych.
- Jego celem nie jest zastąpienie raportów, lecz wyłuskanie kluczowych wniosków, pokazanie powtarzalnych barier i luk oraz wskazanie realnych kierunków dalszych działań.

JAK CZYTAĆ TEN DOKUMENT?

- Dokument nie ma charakteru rankingu ani audytu. Wyniki należy czytać jako diagnozę systemową, a nie ocenę poszczególnych JST. Niskie poziomy wdrożenia nie oznaczają porażki, lecz sygnał potrzeby wsparcia.
- Szczególny nacisk położono na wnioski przekrojowe i rekomendacje wielopoziomowe.

ZAKRES BADANIA

- Badanie obejmowało siedem obszarów Standardu Minimum: zwiększanie świadomości społecznej, edukację, opiekę medyczną i rehabilitację, niezależne życie, dostępność i mobilność, czas wolny oraz pracę.
- Każdy z obszarów analizowano pod kątem realnych działań, barier, potrzeb wsparcia oraz poziomu zaawansowania.

ETAPY BADANIA

- Badanie miało charakter dwuetapowy. Pierwszy etap stanowiła ankieta wypełniana przez JST, zawierająca zarówno pytania opisowe, jak i autodiagnozę. Drugi etap obejmował pogłębione wywiady grupowe z przedstawicielami JST.
- Pozwoliło to połączyć dane liczbowe z kontekstem praktycznym, a także skupić się na samym Standardzie i jego krytycznej analizie.

PRÓBA BADAWCZA

- W badaniu ankietowym udział wzięły 44 jednostki samorządu terytorialnego OMGGs. Etap jakościowy objął przedstawicieli 30 JST reprezentujących różne wydziały i instytucje.
- Próba odzwierciedlała zróżnicowanie metropolii pod względem wielkości i typu JST.

KONSTRUKCJA ANKIETY

- Ankieta obejmowała pytania dotyczące faktycznie realizowanych działań, napotykanym barier oraz potrzeb dalszego wsparcia. Integralną częścią była autodiagnoza w skali 0-5.
- Respondenci byli proszeni o unikanie odpowiedzi na pytania w sposób zero-jedynkowych (tak - nie) i skupienie się na jakości działań.

SKALA AUTODIAGNOZY

- Skala 0-5 obejmowała zakres od całkowitego braku działań do wdrożenia kompleksowego i systemowego.
- Autodiagnoza miała charakter orientacyjny i była analizowana zawsze łącznie z opisami jakościowymi, co pozwalało lepiej zrozumieć kontekst ocen.

OGÓLNY POZIOM WDRAŻANIA

- W większości JST wdrażanie Standardu Minimum znajduje się na wczesnym lub średnim etapie.
- Dominują działania punktowe, projektowe i reaktywne, a podejście systemowe i długofalowe występuje rzadko i głównie w większych jednostkach.

ZRÓNICOWANIE JST

- Poziom wdrożenia Standardu jest silnie powiązany z wielkością JST, dostępnością kadr i kompetencji, doświadczeniem we współpracy z NGO oraz stabilnością finansowania.
- Małe gminy częściej działają "ad hoc", większe miasta – bardziej systemowo.

CO JST ROBIĄ NAJCZĘŚCIEJ

- Najczęściej realizowane działania obejmują dostosowania architektoniczne i cyfrowe, realizację programów asystenckich i opieki wytchnieniowej oraz pojedyncze działania edukacyjne i integracyjne.
- Działania te są istotne, ale często niespójne i niewiązane w jeden system.

NAJCZĘSTSZE BRAKI

- Najczęściej identyfikowane braki dotyczą braku diagnoz potrzeb osób z niepełnosprawnościami, braku standardów obsługi i komunikacji, braku monitorowania efektów działań oraz słabej koordynacji międzywydziałowej.

KLUCZOWY WNIOSEK PRZEKROJOWY

- Problemem nie jest brak woli działania, lecz brak narzędzi operacyjnych, stabilnych mechanizmów finansowania oraz wsparcia organizacyjnego i kompetencyjnego.
- Bez tych elementów działania pozostają punktowe i nietrwałe.

CO DZIŚ ZASTĘPUJE SYSTEM

- W praktyce brak systemu zastępowany jest zaangażowaniem pojedynczych osób, realizacją projektów finansowanych zewnętrznie oraz doraźnymi reakcjami na zgłoszenia mieszkańców.
- Taki model jest podatny na zmiany kadrowe i nie zapewnia trwałości działań.

CZEGO BRAKUJE DO POZIOMU SYSTEMOWEGO?

- Raporty wskazują na brak jasno przypisanych ról i odpowiedzialności, procedur współpracy międzywydziałowej oraz mechanizmów monitorowania i uczenia się.
- Bez tych elementów działania nie skalują się i nie utrwalają.

1. **ZWIĘKSZENIE ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZNEJ**

JST w większości zdają sobie sprawę z konieczności zmiany postaw społecznych, ale na razie realizują jedynie podstawowe lub incydentalne działania (kampanie okazjonalne, dostępność stron www itp.).

- Żadna gmina nie prowadzi systematycznego badania potrzeb OzN – a więc brakuje solidnej diagnozy będącej fundamentem planowania działań.
- Świadomość tematów takich jak savoir-vivre czy komunikacja z OzN dopiero się kształtuje w urzędach.
- Poziom zaawansowania niski do umiarkowanego – dużo zależy od indywidualnego zaangażowania osób w danej JST
- Trend pozytywny: powstają rady konsultacyjne ds. OzN, które mogą w przyszłości stać się lokalnymi katalizatorami zwiększania świadomości.

ŚWIADOMOŚĆ SPOŁECZNA - STAN FAKTYCZNY

- Działania w obszarze świadomości społecznej mają w większości JST charakter punktowy i okazjonalny.
- Nie prowadzi się systematycznych badań potrzeb osób z niepełnosprawnościami, co znacząco utrudnia planowanie i ocenę skuteczności działań.

ŚWIADOMOŚĆ - DOSTĘPNOŚĆ INFORMACJI

- Dostępność informacyjna JST najczęściej ogranicza się do spełnienia minimum ustawowego.
- Materiały drukowane i kampanie lokalne rzadko przygotowywane są w formach dostępnych, a zasady komunikacji z OzN nie są sformalizowane.

ŚWIADOMOŚĆ - BARIERY I POTRZEBY

- Najczęściej wskazywane bariery to brak kompetencji pracowników, niedobór specjalistów oraz ograniczone środki finansowe.
- JST zgłaszają potrzebę praktycznych szkoleń, gotowych scenariuszy działań oraz wsparcia koordynacyjnego.

2. EDUKACJA

Tutaj sytuacja jest nieco lepsza pod tym względem, że system edukacji wymusza pewne elementy antydyskryminacyjne (w programach nauczania) – dzięki czemu w każdej szkole temat tolerancji formalnie istnieje.

- Jednak poza tym obligatoryjnym minimum, realizacja idei edukacji włączającej jest nierówna. W dużych miastach kwitną inicjatywy w szkołach, podczas gdy w mniejszych gminach sprowadza się to do sporadycznych wydarzeń lub tylko “papierowej” obecności tematu w programach wychowawczych.
- Szkolenia personelu administracji z obsługi OzN dopiero raczkują – z reguły pracownicy nie przeszli jeszcze gruntownych treningów w tym zakresie (z wyjątkami).
- Standard Minimum w obszarze edukacji jest wdrażany częściowo: w szkołach – częściowo tak (obowiązkowe elementy), w urzędach – w minimalnym stopniu. Największy minus to brak systemowych szkoleń kadry i brak monitoringu dalszych losów młodzieży z niepełnosprawnościami.
- Poziom realizacji: niski/średni – sporo pojedynczych działań, niewiele rozwiązań systemowych.

EDUKACJA – STAN DZIAŁAŃ

- Działania antydyskryminacyjne i integracyjne funkcjonują głównie w szkołach, jednak są niesystemowe i silnie zależne od zaangażowania pojedynczych dyrektorów lub nauczycieli.

EDUKACJA – KLUCZOWE LUKI

- Brakuje obligatoryjnych szkoleń dla urzędników i kadry oświatowej oraz narzędzi monitorowania losów absolwentów z niepełnosprawnościami.
- Ogranicza to możliwość planowania dalszego wsparcia.

3. OPIEKA MEDYCZNA I REHABILITACJA

Jest to najbardziej zaniedbany obszar na poziomie gminnym. Gminy praktycznie nie działają tu wcale (poza promilowymi wyjątkami), powiaty robią minimum wynikające z ich roli (finansowanie PCPR i szpitali powiatowych).

- Standard Minimum w tym obszarze nie jest wypełniany – np. brak baz danych dostępnych gabinetów, brak lokalnych programów zdrowotnych dedykowanych OzN, brak specjalnych działań skracających ścieżkę do rehabilitacji.
- Mieszkańcy z niepełnosprawnościami nadal borykają się z barierami: muszą dojeżdżać daleko po rehabilitację, czekać długo na świadczenia NFZ, a samorządy lokalne niewiele mogą im zaoferować poza informacją i ewentualnie dofinansowaniem ze środków PFRON do turnusu czy sprzętu.
- Ten obszar wymaga najsilniejszego impulsu, bo obecnie jest daleki od spełnienia standardu. Poziom realizacji: bardzo niski.

OPIEKA MEDYCZNA - OBSZAR POZA SYSTEMEM

- Większość JST postrzega obszar zdrowia i rehabilitacji jako pozostający poza ich kompetencjami.
- Skutkuje to brakiem działań koordynacyjnych i informacyjnych, mimo realnych potrzeb mieszkańców.

ZDROWIE - KONSEKWENCJE BRAKU KOORDYNACJI

- Brakuje lokalnych baz informacji o dostępnych usługach medycznych i rehabilitacyjnych.
- Mieszkańcy są pozostawieni z koniecznością samodzielnego poszukiwania wsparcia.

4. NIEZALEŻNE ŻYCIE

W tym obszarze widać pierwsze pozytywne kroki, ale brakuje stabilności i skali.

- ➔ Dzięki funduszom rządowym większość JST zaczęła oferować asystentów osobistych i opiekę wytchnieniową – co samo w sobie jest wielkim postępowaniem w porównaniu z sytuacją sprzed kilku lat, gdy takich usług nie było wcale. Niemniej, usługi te są ograniczone liczbowo i czasowo (projektowe). Nie ma jeszcze gwarancji ciągłości – rodziny OzN nie wiedzą, czy za rok asystent dalej będzie dostępny.
- ➔ Planowanie strategiczne (deinstytucjonalizacja) dopiero startuje – jeden powiat ma plan, inne nie. Mieszkalnictwo wspomagane praktycznie nie istnieje (poza może pojedynczymi mieszkaniami treningowymi prowadzonymi przez NGO). Zatem Standard Minimum (który zapewne zakłada podstawy niezależnego życia: asystencję, wytchnienie, dostępność usług w środowisku) jest realizowany fragmentarycznie.
- ➔ Duży plus: prawie każda JST uczestniczy w programach asystenckich/wytchnieniowych – to oznacza ogólnosystemową zmianę na lepsze. Duży minus: brak systemu – to wszystko są ruchy doraźne zależne od grantów. Podsumowując: obszar niezależnego życia jest w fazie rozwoju, z niskiego poziomu ku umiarkowanemu.

NIEZALEŻNE ŻYCIE - FUNKCJONUJĄCE USŁUGI

- Najbardziej rozwinięte są usługi asystencji osobistej i opieki wytchnieniowej, często realizowane w ramach programów rządowych.
- Są one postrzegane jako realnie poprawiające jakość życia OzN i ich rodzin.

NIEZALEŻNE ŻYCIE - BARIERY ROZWOJU

- Główne bariery dalszego rozwoju to niestabilność finansowania, ograniczona liczba kadr oraz brak planowania trwałości usług.
- Istnieje ryzyko zaniku usług po zakończeniu projektów (finansowanych np. ze środków pochodzących z budżetu państwa).

5. DOSTĘPNOŚĆ I MOBILNOŚĆ

To najlepiej realizowany dotąd obszar. Wynika to z kilku czynników: ustawowe wymogi dostępności (np. WCAG dla stron, standardy dostępności architektonicznej) zmusiły JST do działania; ponadto inwestycje infrastrukturalne często mogą korzystać z dofinansowań (np. Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg punktuje dostosowanie dla OzN, programy dostępności).

Samorzędy metropolii zainwestowały znacząco w likwidację barier architektonicznych: zdecydowana większość urzędów ma podjazdy lub windy, nowe chodniki są budowane zgodnie ze standardami, tabor komunikacji miejskiej w dużych miastach jest niskopodłogowy, itd. Oczywiście pozostało sporo do zrobienia – np. dostosowanie wszystkich przejść dla pieszych na wsiach, przebudowa starych budynków szkół czy domów kultury – ale kierunek jest trwały i nieodwracalny. Można uznać, że w skali regionu Standard Minimum w zakresie dostępności fizycznej – bazując na autodiagnozie – jest w znacznej części spełniany (zwłaszcza w nowych inwestycjach). Dostępność cyfrowa również jest niemal zapewniona (wszystkie strony JST oficjalnie spełniają WCAG).

Największe braki dotyczą dostępności informacyjno-komunikacyjnej bardziej zaawansowanej – np. mało dedykowanych informacji dla OzN na stronach, niezbyt częste wykorzystywanie języka łatwego czy pętli indukcyjnych na co dzień. Niemniej, na tle innych obszarów, dostępność wypada najlepiej – większość JST oceniała swoje działania tu pozytywnie i to znajduje potwierdzenie w konkretnych przykładach.

DOSTĘPNOŚĆ I MOBILNOŚĆ - MOCNY OBSZAR

- Dostępność architektoniczna i cyfrowa jest obszarem o najwyższych ocenach zaawansowania.
- JST realizują inwestycje dostosowawcze, często korzystając z programów zewnętrznych.

DOSTĘPNOŚĆ - OGRANICZENIA

- Największym wyzwaniem pozostają stare zasoby infrastrukturalne oraz koszty ich dostosowania.
- JST wskazują na potrzebę wsparcia eksperckiego i dodatkowych źródeł finansowania.

6. CZAS WOLNY

Ten obszar jest stosunkowo nowy w świadomości JST – dotąd duży nacisk kładziono na infrastrukturę czy pomoc społeczną, natomiast kwestia uczestnictwa OzN w kulturze, rekreacji, życiu społecznym była traktowana drugorzędnie. Dlatego Standard Minimum (który zakłada pewnie, że gmina zapewnia dostępność imprez i uwzględnia OzN w życiu społecznym) jest realizowany w niewielkim stopniu.

- Większe miasta zaczęły to robić (strefy na koncertach, tłumacze na uroczystościach), małe gminy dopiero się uczą. Budżet obywatelski – jeśli jest – nie uwzględniał dotąd kryteriów dostępności, co można odczytać jako sygnał, że temat ten nie był priorytetem przy planowaniu polityki społecznej.
- Reasumując, w obszarze czasu wolnego jesteśmy dopiero na starcie drogi: świadomość potrzeby rośnie (dzięki m.in. temu badaniu JST zidentyfikowały braki), ale brakuje systemowych rozwiązań i dedykowanych działań. Ten element standardu minimum z pewnością nie jest jeszcze spełniony – wymaga wielu uprawnień od strony organizacyjnej i finansowej.

CZAS WOLNY I KULTURA

- Dostępność wydarzeń kulturalnych i sportowych zależy w dużej mierze od dobrej woli organizatora.
- Brakuje standardów, checklist i procedur uwzględniających potrzeby OzN już na etapie planowania.

7. PRACA

To najłabsze ogniwo działań samorządów lokalnych (obok opieki zdrowotnej). JST w ogromnej większości nie podejmują aktywności na rzecz zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami – całą odpowiedzialność przerzucając na powiatowe służby zatrudnienia (PUP).

W efekcie, Standard Minimum (który zapewne wymaga wsparcia OzN w wejściu na rynek pracy, współpracy z pracodawcami itp.) pozostaje w sferze deklaracji. Poza nielicznymi wyjątkami, brakuje lokalnych inicjatyw typu kluby pracy dla OzN, programy praktyk, wspieranie zatrudnienia w urzędzie. Gminy często nawet nie wiedzą, jak wygląda sytuacja ich mieszkańców OzN na rynku pracy.

Ten obszar można uznać za praktycznie nierealizowany w ramach Standardu Minimum na poziomie gmin – potrzeba tu zdecydowanych działań, najlepiej koordynowanych przez jednostki powiatowe przy wsparciu gmin i metropolii.

PRACA - NAJSŁABSZE OGNIWO

- Obszar pracy uzyskał najniższe poziomy zaawansowania.
- Brakuje wyraźnego "właściciela tematu", współpracy gmina-PUP oraz działań skierowanych do pracodawców.

BARIERY I TRUDNOŚCI WE WDRAŻANIU STANDARDU MINIMUM OZN

1. Ograniczenia organizacyjne i kadrowe

(brak czasu, ludzi i struktury)

2. Bariery finansowe i infrastrukturalne

Niemal wszystkie osoby wskazywały na brak wystarczających środków finansowych jako podstawowy hamulec zmian. Dotyczy to zwłaszcza inwestycji architektonicznych i transportowych, które są kosztowne.

3. Bariery mentalne i kulturowe

Wielu uczestników zwracało uwagę na niewystarczającą świadomość i wrażliwość otoczenia – zarówno wśród współpracowników w urzędzie, jak i ogółu mieszkańców.

4. Problemy techniczne i proceduralne

Niekiedy wystarczy zmiana na poziomie praktyk urzędowych (np. zamieszczanie wersji dostępnej obok skanu pisma)

5. Polityka lokalna i horyzont kadencyjny

Brak kontynuacji programów po zmianie kadencji.

BARIERY I TRUDNOŚCI WE WDRAŻANIU STANDARDU MINIMUM OZN

Ograniczenia organizacyjne

Najczęściej wskazywane bariery organizacyjne obejmują brak jasno przypisanych ról, brak zespołów roboczych oraz brak procedur współpracy międzywydziałowej.

Bariery kompetencyjne

JST sygnalizują niedobór kompetencji w zakresie komunikacji z OzN, projektowania uniwersalnego oraz planowania usług społecznych. Brakuje szkoleń praktycznych i wsparcia eksperckiego.

Bariery finansowe

Ograniczenia finansowe dotyczą zarówno inwestycji infrastrukturalnych, jak i działań miękkich, takich jak szkolenia, kampanie czy koordynacja.

Ryzyko działań fasadowych

Badanie identyfikuje ryzyko działań pozornych, takich jak deklaracje bez procedur, projekty bez kontynuacji oraz brak monitoringu efektów. Prowadzi to do utraty zaufania i braku trwałości zmian.

Koordynator dostępności - realne obciążenia

Koordynatorzy często działają bez realnego umocowania decyzyjnego, bez zespołu wsparcia i dostępu do szkoleń. Generuje to ryzyko wypalenia i utraty ciągłości działań.

Największa luka: brak diagnozy

Bez systematycznej diagnozy potrzeb osób z niepełnosprawnościami działania mają charakter reaktywny, a środki alokowane są intuicyjnie. Brakuje podstaw do rzetelnej ewaluacji.

REKOMENDACJE

Logika rekomendacji

Rekomendacje zostały uporządkowane według logiki wielopoziomowej. Uwzględniają poziom systemowy, metropolitalny, instytucjonalny oraz operacyjny, co pozwala jasno wskazać zakres odpowiedzialności i realne możliwości działania na poszczególnych szczeblach.

Rekomendacje systemowe - kierunek zmian

Na poziomie systemowym kluczowe jest odejście od krótkoterminowych, konkursowych form finansowania na rzecz stabilnych programów wieloletnich. JST potrzebują przewidywalności i ciągłości wsparcia, aby móc planować działania o charakterze systemowym, a nie wyłącznie projektowym.

Rekomendacje systemowe - finansowanie i regulacje

Rekomenduje się uproszczenie procedur grantowych oraz dostosowanie ich do możliwości organizacyjnych mniejszych JST. Ważne jest również wzmocnienie rangi Standardu Minimum poprzez jego silniejsze osadzenie w dokumentach strategicznych i programowych.

Rekomendacje metropolitalne - rola OMGGS

OMGGS może pełnić kluczową rolę koordynatora działań w obszarze dostępności i polityk na rzecz osób z niepełnosprawnościami. Dotyczy to zarówno integracji wiedzy, jak i inicjowania wspólnych projektów oraz zapewniania wsparcia merytorycznego JST.

Rekomendacje metropolitalne - narzędzia wsparcia

Rekomenduje się rozwój metropolitalnych narzędzi wsparcia, takich jak platforma wymiany doświadczeń, bank dobrych praktyk oraz system szkoleń. Takie rozwiązania pozwalają skalować działania i zmniejszać dysproporcje między JST.

Rekomendacje instytucjonalne - organizacja JST

Na poziomie JST kluczowe jest przejście od działań incydentalnych do stałych procesów. Rekomenduje się tworzenie zespołów ds. dostępności, formalne umocowanie koordynatorów oraz wprowadzenie procedur współpracy międzywydziałowej.

Rekomendacje instytucjonalne - zarządzanie i monitoring

Rekomenduje się uproszczenie procedur JST powinny rozwijać mechanizmy monitorowania postępów wdrażania Standardu Minimum. Pozwala to nie tylko oceniać efekty działań, ale również uczyć się na podstawie doświadczeń i stopniowo podnosić jakość realizowanych polityk.

Rekomendacje operacyjne - codzienna praktyka

Na poziomie operacyjnym kluczowe jest wyposażenie pracowników w konkretne narzędzia. Rekomenduje się stosowanie checklist, standardów obsługi osób z niepełnosprawnościami oraz systematyczne szkolenia pracowników pierwszego kontaktu.

REKOMENDACJE DLA OMGGS

1. AKTUALIZACJA STANDARDU MINIMUM OZN

1. Rozszerzenie zakresu dokumentu o elementy wdrożeniowe

przykładowe „ścieżki wdrożeniowe”, przykłady konkretnych działań, narzędzi, zasobów potrzebnych do realizacji.

2. Uwzględnienie różnic w strukturze JST (powiaty vs. gminy)

Opracowanie dwóch wersji Standardu – dla gmin i powiatów – różnicując obowiązki i cele według ustawowych kompetencji.

3. Aktualizacja Standardu powinna być procesem partycypacyjnym

z udziałem praktyków JST, organizacji pozarządowych i osób z niepełnosprawnościami. Można zastosować formułę warsztatów regionalnych lub konsultacji sektorowych.

4. Obowiązkowe mechanizmy przeglądu i aktualizacji działań

W nowym Standardzie należy zapisać wymóg okresowego przeglądu działań (np. raz na 2 lata), z określonym formatem raportowania i wsparciem ze strony OMGGS.

REKOMENDACJE DLA OMGGS

1. AKTUALIZACJA STANDARDU MINIMUM OZN

5. Warunkowość/etapowość wdrażania

Nowy dokument może przyjąć formę „ścieżki dojścia”, z poziomami zaawansowania (np. minimum – rozszerzone – pełne). Działania powinny być możliwe do wdrożenia stopniowo.

6. Ustandaryzowanie wskaźników i narzędzi ewaluacji

Standard powinien zawierać przykładowy katalog wskaźników i narzędzi diagnostycznych, możliwych do wykorzystania przez JST.

7. Integracja z dokumentami strategicznymi JST

Nowy Standard powinien zalecać jego włączenie (cross-cutting) do lokalnych strategii i programów, by zyskał większą trwałość.

8. Zapewnienie lokalnej implementacji przez „kotwiczenie” w strukturze organizacyjnej

Nowy Standard powinien określić minimalne wymagania strukturalne (np. zespół ds. dostępności, pełnomocnik) jako warunek skutecznego wdrażania.

REKOMENDACJE DLA OMGGS

2. **UTWORZENIE METROPOLITALNEJ PLATFORMY WSPÓŁPRACY I WYMIANY DOBRYCH PRAKTYK**

Powołanie stałej grupy roboczej ds. dostępności i włączenia OzN, zrzeszającej przedstawicieli wszystkich gmin i powiatów OMGGS. Platforma ta mogłaby działać online i poprzez regularne spotkania, umożliwiając dzielenie się doświadczeniami, pomysłami i sprawdzonymi rozwiązaniami.

Przykładowo, gminy które z sukcesem zorganizowały dostępne wydarzenie lub prowadziły innowacyjny projekt, mogłyby zaprezentować innym krok po kroku, jak to zrobiły. Taka sieć współpracy pozwoli wyrównać poziom wiedzy - mniejsze JST skorzystają z know-how większych.

OMGGS mogłoby zapewnić moderację i zaplecze techniczne dla tej platformy.

REKOMENDACJE DLA OMGGS

3. PAKIET SZKOLEŃ METROPOLITALNYCH DLA KADR JST

Należy odpowiedzieć na silnie zgłaszane zapotrzebowanie na szkolenia merytoryczne. Rekomendujemy, by OMGGS zorganizowało cykl szkoleń obejmujących:

- **Savoir-vivre i komunikację z OzN**

(dla pracowników urzędów wszystkich szczebli, w szczególności obsługi klienta).

- **Projektowanie uniwersalne i dostępność architektoniczna**

(dla pracowników wydz. inwestycji, architektów gminnych, zarządców nieruchomości publicznych).

- **Edukacja włączająca**

(dla dyrektorów szkół, nauczycieli – we współpracy z kuratorium)

- **Aktywizacja zawodowa OzN**

(wspólne warsztaty dla gmin i PUP, by lepiej zrozumieć wzajemne możliwości)

- **Organizacja dostępnych wydarzeń publicznych**

(dla pracowników ośrodków kultury, sportu i promocji).

Szkolenia te powinny być praktyczne, oparte na przykładach i prowadzone przez ekspertów oraz trenerów z niepełnosprawnościami (aby przekazać autentyczną perspektywę). Warto je realizować w formule międzygminnej, tak by pracownicy różnych JST mogli się poznać i wymienić uwagami. Włączenie modułów dot. OzN do obowiązkowych szkoleń (np. BHP, PPOŻ) – co postulowały same JST – może być rekomendowane jako standard wewnętrzny, ale zapewnienie dedykowanych szkoleń pogłębionych przez OMGGS będzie konkretnym wsparciem.

REKOMENDACJE DLA OMGGS

4. OPRACOWANIE I UDOSTĘPNIANIE PRAKTYCZNYCH WYTYCZNYCH ORAZ NARZĘDZI

OMGGS powinien przygotować zestaw publikacji/podręczników w odpowiedzi na zgłoszone braki (dodajmy, że często takie publikacje już istnieją - mogłoby więc chodzić również o ich zebranie w jednym miejscu i udostępnienie). Na przykład:

- **Podręcznik planowania dostępnych imprez**

- prosta lista kontrolna dla organizatorów wydarzeń lokalnych (oświetlenie, dźwięk, toalety, tłumacz, dojazd itp.) o Wytyczne dla dostępnego budżetu obywatelskiego - rekomendacje jak włączyć kryteria dostępności do regulaminów BO, wraz z przykładami rozwiązań z innych miast.

- **Szablon ankiety potrzeb OzN**

- gotowe narzędzie, które gminy mogłyby wykorzystać co roku, by systematycznie zbierać opinie OzN i opiekunów. Gdy OMGGS dostarczy wspólny formularz (np. online), gminom łatwiej będzie go przeprowadzić, a dodatkowo wyniki mogłyby być zbierane do jednej bazy danych metropolitalnej.

- **Model “Standardu Minimum” w postaci list działań**

- swego rodzaju checklista dla JST, co powinno być zrealizowane w każdym obszarze (np. w obszarze edukacja: szkolenie urzędników, działania w szkołach, monitoring absolwentów - z odniesieniem do dobrych praktyk, kto już to robi). Taki dokument stanowiłby praktyczną “ściągawkę” wdrożeniową.

- **Materiały edukacyjne do kampanii społecznych**

- np. wspólne spoty, plakaty, scenariusze warsztatów w szkołach, które gminy mogłyby adaptować. Dzięki temu nawet gmina bez wyspecjalizowanego PR mogłaby przeprowadzić u siebie kampanię na rzecz OzN, korzystając z gotowców opracowanych przez OMGGS (np. w ramach projektu “Metropolia bez barier”). Te wytyczne i narzędzia powinny być dostępne bezpłatnie dla wszystkich JST, np. poprzez platformę współpracy (rekomendacja nr 1). Będą one adresować bezpośrednio zgłaszane bolączki - “nie wiemy jak to zrobić” - dostarczając konkretnych instrukcji krok po kroku.

REKOMENDACJE DLA OMGGS

5. WSPÓLNE METROPOLITALNE PROJEKTY I POZYSKIWANIE FUNDUSZY

Wobec ograniczeń finansowych pojedynczych JST, OMGGS powinna pełnić rolę inicjatora i koordynatora projektów obejmujących wiele samorządów.

Zalecamy, by OMGGS:

- **Pozyskiwało środki zewnętrzne UE, rządowe) na duże projekty dotyczące OzN, do których mogłyby dołączyć zainteresowane gminy.**

Np. projekt unijny dot. deinstytucjonalizacji – metropolia składa wnioski jako partner wiodący, a powiaty i gminy jako partnerzy realizujący konkretne lokalne działania (tworzenie mieszkań wspomaganych, centrów opiekuńczo-mieszkalnych itp.). W ten sposób nawet małe gminy miałyby szansę uczestniczyć w dużym projekcie, którego samodzielnie nie byłyby w stanie udźwignąć finansowo czy organizacyjnie.

- **Rozważyło utworzenie funduszu/metropolitalnego programu grantowego dla JST na wdrażanie Standardu Minimum.**

Taki fundusz mógłby dofinansowywać np. dostosowanie jednego obiektu użyteczności publicznej rocznie w każdej gminie, albo granty na lokalne innowacje (np. uruchomienie usługi door-to-door dla OzN w gminach wiejskich). Nawet niewielkie wsparcie finansowe, ale ukierunkowane, może pobudzić działania tam, gdzie brakowało środków własnych. Warto rozważyć także może przyznawanie jakichś corocznych nagród w ramach wojewódzkiej gali dostępności dla inicjatyw i projektów wartych wyróżnienia.

- **Zainicjowało wspólne kampanie społeczne**

Np. metropolitalny Dzień Świadomości OzN, obchodzony jednocześnie w wielu gminach według wspólnego scenariusza. To zwiększy zasięg i siłę przekazu, a od poszczególnych JST zdejmie część ciężaru merytorycznego (dostaną gotowy pakiet materiałów i instrukcje).

REKOMENDACJE DLA OMGGS

6. POPRAWA WSPÓŁPRACY GMINY-POWIATY W RAMACH METROPOLII

Ponieważ wiele zidentyfikowanych problemów wynika z rozproszenia kompetencji, OMGGS mogłaby wypracować model lepszej współpracy między szczeblem gminnym, a powiatowym.

Proponujemy:

- **Regularne spotkania trzystronne**

- przedstawiciele gmin, powiatów oraz OMGGS omawiający kwestie wymagające współdziałania (np. dostęp do usług zdrowotnych – co powiat może zrobić, a gdzie gminy mogą pomóc; aktywizacja zawodowa – jak PUP mógłby współpracować z gminnymi OPS-ami przy motywowaniu OzN do podjęcia pracy itd.). Taka koordynacja może zaowocować prostymi usprawnieniami – np. powiatowy PUP mógłby przekazywać gminom kwartalne raporty o bezrobociu OzN, by te miały dane i mogły zaplanować lokalne akcje informacyjne.

- **Zintegrowanie działań strategii deinstytucjonalizacji**

- skoro powiaty opracowują plany DI, warto włączyć w ich tworzenie gminy i metropolię. Metropolia mogłaby zapewnić ekspertów, którzy pomogą każdemu powiatowi stworzyć plan DI spójny z planami gmin (np. by uwzględnić rozwój usług opiekuńczych na poziomie sołectw, co jest domeną gmin). W efekcie plany nie będą oderwane od lokalnych realiów, a gminy poczują się ich częścią zamiast traktować to jako dokument powiatowy.

- **Partnerstwa lokalne na rzecz OzN**

- OMGGS może zachęcić i wesprzeć tworzenie lokalnych koalicji (gmina + powiat + NGO + PFRON + pracodawcy). Przykładem może być powołanie Lokalnych Rad ds. OzN obejmujących przedstawicieli obu szczebli samorządu oraz organizacji – tak, aby istniało ciało koordynujące działania w powiecie/gminie. Metropolia mogłaby przygotować wzorcowy regulamin takiej rady i promować jej utworzenie wszędzie tam, gdzie jeszcze nie działa (lub poszerzenie istniejących gminnych rad o przedstawicieli powiatu). Silniejsza współpraca pionowa przełoży się na bardziej komplementarne wsparcie dla OzN – np. powiat zapewni specjalistów, a gmina dotrze do mieszkańców w terenie z informacją i transportem. OMGGS może tu pełnić rolę mediatora i inicjatora.

REKOMENDACJE DLA OMGGS

7. REGIONALNE KAMPAKIE I EDUKACJA SPOŁECZNA

Barriere mentalne w społeczeństwie były często wskazywane, dlatego rekomendujemy, by OMGGS przeprowadzało (lub koordynowało) kampanie informacyjno-edukacyjne na poziomie całej metropolii.

Mogą to być np. kampania w mediach lokalnych, przełamująca stereotypy dot. OzN (przedstawienie historii sukcesu osób z niepełnosprawnościami z naszych gmin, promowanie postaw włączających), akcja „Tydzień Dostępności” organizowana równolegle w wielu gminach z wydarzeniami integracyjnymi, konkurs dla szkół na najlepszy projekt inkluzywny pod patronatem OMGGS itp. Istotne, by przekaz docierał szeroko i powtarzalnie, bo jak JST same zauważyły, niska świadomość społeczna jest dużą przeszkodą. Metropolia dysponuje większą siłą przebicia niż pojedyncze gminy – może zaangażować regionalne media, znane osoby, uczelnie. W ten sposób temat niepełnosprawności stanie się bardziej widoczny w przestrzeni publicznej, co pomoże zarówno decydom (łatwiej uzasadnić wydatki i działania przed mieszkańcami), jak i osobom z niepełnosprawnościami (poczują wsparcie i zrozumienie otoczenia).

REKOMENDACJE DLA OMGGS

8. MONITORING POSTĘPÓW I EWALUACJA

Warto, aby OMGGS po wdrożeniu powyższych działań nie poprzestał, ale kontynuował monitorowanie stanu wdrażania Standardu Minimum.

Można np. ustanowić, że co dwa lata przeprowadzana będzie podobna ankieta diagnostyczna, aby sprawdzić, jakie postępy poczyniły JST (być może w okrojonej formie, skupiającej się na kluczowych wskaźnikach). Pozwoli to mierzyć efektywność działań i korygować strategię wsparcia.

Dobrze też w ramach platformy współpracy stworzyć bazę wskaźników dostępności – np. ile budynków publicznych w metropolii jest w pełni dostępnych, ilu OzN korzysta z asystenta, ilu pracuje w JST itp. – i regularnie ją aktualizować. Te dane pomogą pokazywać sukcesy (np. wzrost liczby gmin z dostępną stroną internetową z X do 100% to już fakt) oraz identyfikować obszary wymagające dodatkowej uwagi.

Samorządy prosily też o pomoc w diagnozie – metropolia może więc pełnić rolę takiego obserwatorium ds. OzN, zbierając dane i udostępniając je JST w przydatnej formie.

DOBRE PRAKTYKI I POZYTYWNE DZIAŁANIA

- Audyt i testowanie dostępności w praktyce – niektóre samorządy podjęły trud sprawdzenia swoich udogodnień w działaniu.
- Szkolenia pracowników samorządowych z zakresu dostępności i obsługi osób z niepełnosprawnościami. (Tczew)
- Inwestycje infrastrukturalne z myślą o dostępności
- Powstawanie wyspecjalizowanych komórek/zespołów ds. dostępności (Gdynia, Sopot)
- Współpraca z otoczeniem i włączanie osób z niepełnosprawnościami – choć nie jest to jeszcze powszechne, pojawiły się przykłady angażowania społeczności lokalnej. (Gdańsk, Gdynia, Tczew)
- Zmiany proceduralne i administracyjne (również te małe, niskokosztowe)

CZEGO JST NIE SĄ W STANIE ZROBIĆ SAME

JST (zwłaszcza mniejsze) nie są w stanie samodzielnie zapewnić pełnej oferty usług, sfinansować wszystkich dostosowań ani utrzymać kompetencji bez wsparcia zewnętrznego.

PODSUMOWANIE DLA DECYDENTÓW

- Standard Minimum jest osiągalny, ale wymaga wsparcia.
- Rekomendacje wynikają bezpośrednio z barier zgłaszanych przez JST.
- Bez ich wdrożenia tempo realizacji Standardu Minimum pozostanie niskie.
- Największe bariery są organizacyjne. Działania punktowe nie zastąpią systemu, a bez diagnozy potrzeb nie ma dobrej polityki.

Raport z analizy wdrażania Standardu minimum Ozn

www.metropoliagdansk.pl